

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی که طی سال‌های اخیر نام‌های مختلفی به خود دیده، با دارا بودن سه وظیفه مهم پژوهش، آموزش، و ترویج کشاورزی رسماً در سال ۱۳۵۳ تأسیس شده است. با این حال، هریک از این سه حوزه به‌طور مستقل قدمتی به‌مراتب طولانی‌تر دارند. آموزش کشاورزی در ایران با تأسیس اولین مدرسه کشاورزی در سال ۱۲۷۹ خورشیدی آغاز شد. این مدرسه که مدرسه فلاح‌مظفری نام داشت در سال ۱۲۸۵ تعطیل شد و مجدداً در سال ۱۲۹۶ با نام دبستان برزگران زیر نظر وزارت فوائد عامه، در اراضی کاخ سلیمانیه کرج (محل فعلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران) آغاز به کار کرد. در اولین دوره حدود ۲۰ نفر از این مدرسه در سال ۱۲۹۸ فارغ‌التحصیل شدند. این مدرسه در سال ۱۳۰۱ از وزارت فوائد عامه جدا شد و ابتدا زیرمجموعه اداره کل خالصجات قرار گرفت و سپس مستقل شده و هسته اولیه دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران کنونی را شکل داد. در سال ۱۳۱۱ دبیرستان کشاورزی به وجود آمد که بعداً به دانشکده کشاورزی تبدیل شد. در سال ۱۳۱۲ (یک سال قبل از تأسیس دانشگاه تهران) نیز دانشکده دامپزشکی تأسیس شد. این دو دانشکده تا سال ۱۳۲۵ جزء وزارت کشاورزی بودند.

اولین فعالیت‌های تحقیقاتی حوزه کشاورزی هرچند منصوب به امیرکبیر است که اجازه ورود ارقام پرمحصول پنبه و کشت آن در فیلیستان ورامین را داد و اولین قدم را در رابطه با استفاده از ارقام اصلاح‌شده برداشت، با این حال مؤسسه تحقیقات سرم‌سازی رازی اولین مؤسسه تحقیقاتی کشور بود که حدود سال ۱۳۰۴ تشکیل شد. در واقع با گسترش بیماری نوظهور طاعون در سال ۱۳۰۴ مرکز تولید ضد سرم طاعون گاوی نیز فعالیت خود را آغاز کرد. به دنبال آن در سال ۱۳۱۰ دولت وقت با تخصیص بودجه مناسب، به مؤسسه سرم و واکسن‌سازی حصارک امکان داد تا در زمینه تولید واکسن بیماری‌های دامی نقش کارآمدتری را بر عهده بگیرد. پس از این تحول، فعالیت‌های تحقیقاتی و تولیدی این مؤسسه نوپا تداوم پیدا کرد و با نامیده شدن رسمی مؤسسه به مؤسسه رازی در سال ۱۳۳۷ و تصویب قوانین خاص، به‌مرور شناسایی بیماری‌های دامی و تهیه واکسن‌های ضروری و اساسی به مؤسسه مزبور واگذار شد. جزئیات بیشتر در خصوص گذشته و فعالیت‌های این مؤسسه در ادامه و در بخش مربوط به خود ذکر خواهد شد.

مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر را می‌توان دومین مؤسسه تحقیقاتی کشاورزی دانست که فعالیت‌های آن به دهه اول ۱۳۰۰ هجری شمسی بازمی‌گردد. نخستین تلاش‌ها در خصوص اصلاح گیاهان در ایران منسوب به احمدحسین عدل است که با گردآوری توده‌های بومی گندم از نقاط مختلف کشور به بررسی خواص آن‌ها پرداخت. پس از وی افراد دیگری همچون مرحوم عطایی، مهندس قره‌باغی نیز تحقیقات متعددی را در خصوص اصلاح گندم انجام دادند. در سال ۱۳۱۲، اصلاح غلات در ایستگاه ورامین وابسته به وزارت کشاورزی آغاز شد و حاصل کوشش مهندسان جوان این ایستگاه به‌دست آوردن گونه‌ای بود که آن را گندم طبعی می‌نامیدند (باقری زنون، ۱۳۸۲). در سال ۱۳۱۴ در مدرسه عالی فلاحت، مزارع اصلاح نباتات به‌منظور تهیه بذر مرغوب و نژاد خالص، چه برای غلات و چه برای حبوبات به‌وجود آمد. مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر در سال ۱۳۱۷ با عنوان اداره کل کشاورزی و از سال ۱۳۲۰ به نام اصلاح نباتات تشکیل شد و در نهایت برحسب قانون در سال ۱۳۳۸ به نام مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر شروع به کار نمود.

حوزه پژوهشی مهم دیگر به گیاه‌پزشکی بازمی‌گردد. بررسی‌های گیاه‌پزشکی در کشور ما در سال ۱۳۰۲ هجری شمسی با تلاش شادروان جلال افشار آغاز شد. نامبرده در این سال واحد کوچکی را به نام «اداره تشخیص محلی آفات و مبارزه با آن» بنیان نهاد و تحقیق و تدریس پیرامون حشرات، جانوران و آفات را شروع کرد. در سال ۱۳۰۶، این اداره به «بنگاه دفع آفات» تغییر نام داد و دو نقش اطلاعاتی و اجرایی را هم‌زمان به عهده گرفت. در سال ۱۳۲۲ وی آزمایشگاهی با نام «آزمایشگاه حشره‌شناسی و دفع آفات نباتی» تشکیل داد که ریاست آن را شخصاً عهده‌دار بود و زیر نظر مستقیم وزیر کشاورزی وقت انجام‌وظیفه می‌کرد. این آزمایشگاه در سال ۱۳۲۸ به اداره بررسی آفات و سپس به اداره کل بررسی آفات ارتقاء و براساس مصوبه ۱۸ فروردین ۱۳۴۱ هیئت‌وزیران به نام «انستیتو بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی» تغییر پیدا کرد. با تأسیس سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، این مؤسسه نیز زیرپوشش سازمان یادشده قرار گرفت و نام آن به مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری‌های گیاهی تغییر یافت. این مؤسسه از سال ۱۳۸۵ با نام مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی کشور به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهد.

فعالیت‌های پژوهشی مربوط به چغندر قند و تهیه بذر آن را نیز می‌توان جزء قدیمی‌ترین فعالیت‌های پژوهشی وزارت جهاد کشاورزی به شمار آورد. به دنبال فعالیت‌های دولت وقت در سال ۱۳۱۲ برای تولید بذر چغندر قند در داخل کشور، اداره کل فلاحت مأموریت یافت تا ظرف پنج سال بذر چغندر قند را در کشور تولید کند. در تابستان ۱۳۱۵ «بنگاه اصلاح بذر چغندر قند» تأسیس شد. این بنگاه موفق شد در سال ۱۳۱۹ اولین بذر ایرانی را تولید و عرضه کند. در ششم تیر سال ۱۳۳۴ لایحه قانونی تشکیل بنگاه چغندر قند به تصویب کمیسیون‌های مشترک مجلسین

شورای ملی و سنا رسید. این بنگاه در سال ۱۳۶۸ به مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه بذر چغندر قند تغییر نام داد.

از جمله مؤسسات پژوهشی دیگر که در اوایل دهه ۱۳۲۰ شکل گرفت مؤسسه تحقیقات علوم دامی کشور بود. این مؤسسه با نام بنگاه دام‌پروری حیدرآباد در سال ۱۳۱۲ هجری شمسی با هدف معرفی دام‌های پرتولید خارجی و اصلاح نژاد دام‌های بومی تأسیس شد. در سال ۱۳۲۴ با وارد نمودن ۱۶ رأس گاو از سه نژاد خارجی، ۱۵۰ رأس گوسفند مرینوس و تهیه تعدادی گوسفند قره‌گل از ناحیه سرخس خراسان، دام‌پروری نوین کشور را پایه‌گذاری نمود. در سال ۱۳۲۹ فعالیت‌هایی در جهت تکمیل و تجهیز این بنگاه به‌عنوان مؤسسه مادر صورت پذیرفت. در سال ۱۳۵۳ با تصویب قانون سازمان تحقیقات کشاورزی به مؤسسه تحقیقات دام‌پروری تغییر نام یافت و متعاقب آن فعالیت‌های تحقیقاتی در جهت افزایش کمی و کیفی تولیدات دامی در آن آغاز شد.

مؤسسه تحقیقات آب و خاک نیز از جمله مؤسسات پرسابقه تحقیقاتی کشور است که سابقه آن به تشکیل اولین گروه‌های شناسایی منابع خاک توسط بنگاه مستقل آبیاری در سال ۱۳۳۱ باز می‌گردد. این مؤسسه در سال ۱۳۴۵ با اداره کل حاصلخیزی خاک خوزستان ادغام و مؤسسه خاکشناسی و حاصلخیزی خاک تأسیس شد. مؤسسه یادشده در سال ۱۳۵۳ زیر نظر سازمان تحقیقات قرار گرفت و در سال ۱۳۵۷ نام آن به مؤسسه تحقیقات خاک و آب تغییر یافت.

تا ابتدای دهه ۱۳۵۰ هر یک از مؤسسات تحقیقاتی موجود عموماً به‌صورت مستقل فعالیت‌های خود را دنبال می‌کردند. احتمالاً به دلیل برخی ناهماهنگی‌ها در فعالیت‌های مرتبط و لزوم ساز و کاری که بتواند نظر علمی وزارت کشاورزی را در مورد مسائل مبتلا به کشاورزی به گونه‌ای یک‌پارچه ارائه کند، وجود نهادی که بتواند به این فعالیت‌های پژوهشی سامانی ببخشد احساس شد. سابقه ایجاد تشکیلاتی که بتواند میان فعالیت‌های مختلف تحقیقاتی در وزارت کشاورزی هماهنگی ایجاد کند به پیش از سال ۱۳۵۰ بازمی‌گردد. بنا به گفته شهبازی، وزارت کشاورزی در اواخر دهه ۴۰ طرح مشترکی را با شرکت مهندس مشاور عمران و منابع توسعه و پژوهش برای برنامه‌ریزی تحقیقات کشاورزی در ایران به اجرا درآورد. طی این طرح، "تعدادی از استادان آمریکایی به ایران آمده و مستقر شده بودند و این‌ها تمام کشور را می‌گشتند، تمام مناطق و مراکز تحقیقاتی ما را بررسی می‌کردند و قرار بود که طرح جامعی تهیه بکنند که تحقیقات کشاورزی در ایران چگونه باشد و تحت چه عنوانی از جهت تشکیلاتی." (نوروزی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۵).

متعاقب این طرح، با کوشش افرادی مانند مهندس حسین میرحیدر، دکتر رضانیا و دیگران تلاش برای تدوین قانون تشکیل سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آغاز شد. به گفته شهبازی "یکی از علل اصلی تصویب قانون تحقیقات کشاورزی این بود که ضرورتش در همه جا احساس می‌شد و هر دستگاه هم برای خودش یک نظام تحقیقاتی درست کرده بود. حالا مؤسسه اصلاح

بذر و نهال برای خودش یک مؤسسه تحقیقاتی بود. جدای از آن مؤسسه بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی هم برای خودش یک مؤسسه تحقیقاتی بود. هر دو هم در درون وزارت کشاورزی زیر نظر یک معاون بودند، ولی هر دو هم با هم بیگانه بودند. مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع در سازمان جنگل جداگانه فعالیت داشت. وزارت نیرو یا وزارت آب و برق آن زمان درست شده بود و در اراضی زیر سد دز یک مرکز تحقیقاتی درست کرده بودند. بنابراین آن هم برای خودش یک مرکز تحقیقات کشاورزی در صفی‌آباد درفول ایجاد کرده بود. در وزارت کشور یا سازمان برنامه و بودجه آن زمان که طرح عمران کهگیلویه و بویراحمد درست شده بود، آن هم برای خودش یک نهاد تحقیقاتی داشت. کمالینکه سازمان عمران قزوین و سازمان عمران جیرفت هم برای خودشان بخش‌های تحقیقات داشتند. هر کدام از دانشکده‌های کشاورزی هم برای خودشان تشکیلاتی راه‌انداخته بودند و سازمان برنامه هم هر سال باید به این‌ها جداگانه اعتبار می‌داد. همه هم تحقیقات می‌کردند. نتایج این‌ها کجا می‌رفت؟ چه جوری می‌شد؟ بنابراین قانونی لازم بود که این‌ها را جمع بکند، این‌ها را یکنواخت بکند، این‌ها را زیر یک چتر ببرد و آن قدر این کار مشکل بود که قانونی با قدرت قانون سازمان تحقیقات کشاورزی لازم بود." (نوروزی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۶).

در نهایت، در سال ۱۳۵۳ به‌موجب قانونی که از تصویب مجلسین شورای ملی و سنا گذشت سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی کشور تأسیس شد و کلیه واحدهای تحقیقاتی تابعه وزارت کشاورزی تحت مسئولیت این سازمان قرار گرفته و جمع یافت. ماده اول قانون یادشده هدف تشکیل سازمان تحقیقات کشاورزی را توسعه فعالیت‌های تحقیقاتی و هماهنگ کردن این فعالیت‌ها با پیشرفته‌ترین برنامه‌های تحقیقاتی جهانی می‌داند:

ماده ۱ - به‌منظور تمرکز و توسعه فعالیت‌های تحقیقاتی وزارت کشاورزی و منابع طبیعی و هماهنگ کردن این فعالیت‌ها با پیشرفته‌ترین برنامه‌های تحقیقاتی جهانی از تاریخ تصویب این قانون، سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی که در این قانون سازمان نامیده می‌شود در وزارت کشاورزی و منابع طبیعی تشکیل می‌گردد و کلیه مؤسسات و مراکز تحقیقاتی وزارت کشاورزی و منابع طبیعی تابع این سازمان خواهند بود.

در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۷ نیز مجموعه تشکیلات تفصیلی "سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی" وابسته به وزارت کشاورزی و عمران روستایی به تصویب هیئت امنا آن رسید. این سازمان تا اواخر سال ۱۳۶۹ هشت مؤسسه تحقیقاتی را زیر پوشش داشت. تا این تاریخ فعالیت‌های آموزشی و ترویجی وزارتخانه همچنان به‌صورت مستقل دنبال می‌شد و سازمان تحقیقات نقشی در این خصوص نداشت.

فعالیت‌های آموزشی کشاورزی طی سال‌های ۱۳۱۰ تا ۱۳۳۰ در مقاطع مختلف به‌طور عمده برعهده وزارت آموزش و پرورش (وزارت فرهنگ وقت) بود. این وزارتخانه ابتدا در فاصله سال‌های

۱۳۱۱ تا ۱۳۲۴ دانش‌آموزان مقطع اول متوسطه را به دبیرستان کشاورزی کرج معرفی می‌نماید. فارغ‌التحصیلان این مدارس موظف به تدریس دروس کشاورزی در مقطع ابتدایی در دبستان‌های روستایی می‌شوند که به‌خاطر تأمین نشدن امکانات، این برنامه موفقیتی به‌دست نمی‌آورد. به دنبال آن در سال ۱۳۲۶ این وزارتخانه دانشسراهای کشاورزی (دوره اول و دوره دوم) را تأسیس می‌کند که فعالیت‌های آن تا اواخر دهه چهل ادامه یافته و سپس منحل می‌شوند. در سال ۱۳۳۸، بعد از اجازه تشکیل کلاس‌های دوره دوم متوسطه کشاورزی در دانشسراهای کشاورزی، عنوان دانشسراها تبدیل به مراکز آموزش کشاورزی شد.

در سال ۱۳۴۵ با توجه به امکانات وسیع وزارت کشاورزی بنابه پیشنهاد شماره ۱۳۶۲ مورخه ۱۳۴۵/۶/۱۴ وزارت کشاورزی و موافقت وزارت آموزش و پرورش و در اجرای تبصره ۱۶ لایحه متمم بودجه سال ۱۳۴۴ کل کشور، آیین‌نامه انتقال و اعتبارات و تأسیسات و وسائل و تجهیزات و کادر آموزشی کشاورزی مراکز آموزش کشاورزی و دبیرستان‌های کشاورزی، تعداد هشت باب از مراکز آموزش کشاورزی از وزارت آموزش و پرورش به وزارت کشاورزی منتقل شدند. در این راستا، در وزارت کشاورزی دفتری به نام دفتر آموزش کشاورزی تشکیل شد که زیر نظر سازمان ترویج انجام وظیفه می‌نمود. این دفتر در سال ۱۳۵۰ بر طبق قانون تجدید تشکیلات کشاورزی به اداره کل آموزش تبدیل شد. با توجه به گسترش نیازها و حوزه فعالیت‌ها و نیز فراهم ساختن تسهیلات لازم در جهت تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بخش‌های مختلف کشاورزی تا سطح تکنسین، این اداره کل به سازمان آموزش کشاورزی تغییر نام داد. قانون تشکیل این سازمان که زیر نظر وزارت کشاورزی انجام وظیفه می‌نمود در پانزده ماده و چهار تبصره پس از تصویب مجلس شورای ملی در نهم اردیبهشت ماه ۱۳۵۴ در جلسه روز دوشنبه بیست و نهم اردیبهشت ماه ۱۳۵۴ از تصویب مجلس سنا نیز گذشت (بیژن‌پور، ۱۳۷۹). هدف از تشکیل این سازمان تمرکز و توسعه فعالیت‌های کشاورزی و منابع طبیعی، و هماهنگی با پیشرفت‌ها و تحقیقات جهانی بود. براساس این قانون، سازمان آموزش کشاورزی زیر نظر شورایی مرکب از مقامات زیر قرار می‌گرفت:

- وزیر کشاورزی و منابع طبیعی به‌عنوان رئیس شورا
- وزیر امور اقتصادی و دارائی یا معاون او
- وزیر تعاون و امور روستاها یا معاون او
- وزیر مشاور و رئیس سازمان برنامه و بودجه یا معاون او
- وزیر آموزش و پرورش یا معاون او
- وزیر علوم و آموزش عالی یا معاون او
- ۳ نفر از مطلعین در امر آموزش کشاورزی به انتخاب وزیر کشاورزی و منابع طبیعی.

آیین‌نامه اجرایی سازمان آموزش کشاورزی در تاریخ ۱۳۵۴/۷/۲۷ در دومین جلسه شورای عالی سازمان آموزش کشاورزی در ۹ ماده و یک تبصره تصویب و پس از آن مهندس محمدتقی جبرئیلی به‌عنوان اولین رئیس سازمان آموزش کشاورزی در این سازمان منصوب شد. وظایف سازمان طبق ماده ۲ اساسنامه آن شامل تشخیص و تعیین نیازها و نحوه تربیت نیروی انسانی در بخش خصوصی و عمومی کشاورزی در سطح کشور، اجرای برنامه‌های آموزشی و کارآموزی برای جابگویی به نیازهای مذکور در بند پیشین، و ترتیب برنامه‌های آموزشی برای تربیت معلم و مربی و کارکنان فنی مورد نیاز برنامه‌های آموزشی بود.

بعد از انقلاب اسلامی و پس از انحلال وزارت تعاون و امور روستاها، ادارات کل آموزش کارکنان روستاییان این وزارتخانه به سازمان آموزش کشاورزی ملحق شد (بیژن‌پور، ۱۳۷۹). در بهمن ماه ۱۳۷۱، بر اساس مصوبه شماره ۵/۲۲۶۵/ش شورای عالی اداری، ادغام سازمان تحقیقات کشاورزی و سازمان آموزش کشاورزی تصویب و سازمانی با نام سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی تشکیل شد. براساس همین مصوبه، با تشکیل این سازمان وظایف مربوط به ترویج کشاورزی نیز از حوزه ستادی وزارت کشاورزی منتزع و به سازمان مزبور واگذار شد.^۱

از سوی دیگر به دنبال تشکیل نهاد جهاد سازندگی در سال ۱۳۶۲، فعالیت‌های تحقیقاتی ذیل معاونت آموزش و تحقیقات این وزارتخانه شکل گرفت. اولین مرکز تحقیقات مهندسی جهاد در سال ۱۳۶۰ فعالیت خود را به‌طور رسمی آغاز کرد. هدف از تشکیل این مرکز کمک به امر تحقیق در امور مهندسی زراعی و امور دفاعی بود که در تهران و چند شهر بزرگ ایجاد شد.

در سال ۱۳۶۲ مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی تأسیس شد و در سال ۱۳۶۵ با هدف ارتقاء کمی و کیفی فرآورده‌های کشاورزی و دامی، و پاسخ‌گویی به نیازها و تشکیلات اجرایی حوزه معاونت کشاورزی و امور دام وزارت جهاد سازندگی، مرکز تحقیقات کشاورزی و دام‌پروری وزارت جهاد شکل گرفت (بدالهی فارسی، ۱۳۸۰).

با توجه به حجم فعالیت‌های وزارت جهاد سازندگی در امور آب کشور، مرکز تحقیقات آب جهاد سازندگی جهت تأمین نیازهای تحقیقاتی مرتبط با این فعالیت‌ها، در سال ۱۳۶۵ تأسیس شد. همچنین، پس از انتقال شرکت سهامی شیلات به وزارت جهاد سازندگی، سازمان تحقیقات شیلات ایران نیز که در سال ۱۳۳۲ تأسیس شده بود به این وزارت منتقل شد.

در مهرماه سال ۱۳۶۹ با تصویب قانون تفکیک وزارتین جهاد سازندگی و کشاورزی، کلیه امور

۱- وزارت جهاد کشاورزی. سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. مستندات تهیه پیش‌نویس اهداف، مأموریت‌ها و وظایف اساسی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، ۱۳۸۰

۲- وزارت جهاد سازندگی ابتدا در سال ۱۳۵۸ به عنوان یک نهاد تشکیل شد و در سال ۱۳۶۳ قانون تشکیل آن به عنوان وزارتخانه به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

مربوط به زراعت، آب و خاک داخل مزرعه و هیئت‌های هفت نفره برعهده وزارت کشاورزی قرار گرفت و امور مربوط به حفظ، احیا و گسترش و بهره‌برداری از منابع طبیعی، امور دام و طیور و عمران روستایی، بهسازی، صنایع روستایی و آب‌رسانی روستاها به وزارت جهاد سازندگی محول شد. همچنین، پس از تصویب این قانون، سه مؤسسه مهم تحقیقاتی شامل مؤسسه تحقیقات رازی، مؤسسه تحقیقات دام‌پروری حیدرآباد و مؤسسه تحقیقات جنگل و مرتع همراه با ۳۰ ایستگاه تحقیقاتی به جهاد سازندگی منتقل شد.

وزارت جهاد سازندگی تا پیش از ادغام با وزارت کشاورزی، دارای ۴۴ مرکز تحقیقاتی بخشی و استانی، ۲۲ مرکز آموزش علمی- کاربردی، ۱۰ مرکز آموزش ضمن خدمت و ۲۰۰ ایستگاه تحقیقاتی و مزرعه آموزشی بود. از نظر تشکیلاتی، حجم عمده این فعالیت‌ها در قالب معاونت آموزش و تحقیقات در وزارت جهاد سازندگی صورت می‌گرفت اما بعضی از مراکز و مؤسسات به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم زیر نظر وزیر قرار داشتند. به‌عنوان مثال، مؤسسه تحقیقات و آموزش شیلات زیر نظر شرکت شیلات ایران و مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی مستقیماً زیر نظر وزیر اداره می‌شد.

در دی ماه سال ۱۳۷۹ با مصوبه مجلس شورای اسلامی و در راستای اصلاح و بهسازی تشکیلات دولت و به‌منظور فراهم آوردن موجبات توسعه پایدار کشاورزی و منابع طبیعی و افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی و در جهت تأمین مواد غذایی، رشد سرمایه‌گذاری، عمران و توسعه روستاها و مناطق عشایری و همچنین در جهت انسجام بخشیدن به برنامه‌ها و سیاست‌ها و رعایت پیوستگی وظایف و استفاده بهینه از امکانات و نیروی انسانی موجود، وزارتخانه‌های کشاورزی و جهاد سازندگی ادغام شدند و وزارت جهاد کشاورزی تشکیل شد.

در سال ۱۳۸۰ در اجرای قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی، معاونت آموزش و تحقیقات از حوزه وزارت جهاد سازندگی (سابق) با کلیه مؤسسات و مراکز تحت پوشش آن شامل: مؤسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی، مؤسسه تحقیقات دام‌پروری (مؤسسه تحقیقات علوم دامی کشور)، مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع، مرکز تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری، مرکز تحقیقات مهندسی (پژوهشکده مهندسی جهاد) و مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) در سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی ادغام شدند.^۳

در تیر ماه سال ۱۳۸۱، براساس مصوبه شورای عالی اداری کشور، کلیه وظایف و فعالیت‌های آموزشی و تحقیقاتی بخش کشاورزی در سازمانی به نام سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی تجمیع، و فعالیت‌های ترویج کشاورزی از این سازمان جدا شد. در آبان ماه ۱۳۸۶، در راستای

سیاست اصلاح و بهبود ساختار اداری، هماهنگی و تسریع بیشتر امور اجرایی وزارت جهاد کشاورزی، در چارچوب بند د ماده ۱۴۳ قانون برنامه چهارم توسعه و بخشنامه شماره ۱۰۰/۳۷۶۶۲۸ مورخه ۱۳۸۶/۳/۲۰، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری و سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی با یکدیگر ادغام شدند و سازمانی با عنوان سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی ایجاد شد. پس از ابلاغیه وزیر جهاد کشاورزی به شماره ۲۷۰۷۸/۲۰ مورخه ۸۶/۸/۱ و برنامه معاون توسعه مدیریت و منابع انسانی وزارت متبوع در رابطه با انتقال و الحاق معاونت‌های ترویج و نظام‌های بهره‌برداری به سازمان و براساس آیین‌نامه داخلی مصوب ۸۷/۹/۹ هیئت امنای سازمان، نام سازمان به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی تغییر یافت.

فعالیت‌های ترویجی بخش مهم دیگری از کارهای سازمان طی سال‌های مختلف بوده است. هرچند ترویج قدمتی به اندازه سابقه خود وزارت کشاورزی در ایران را دارد، باین‌حال برنامه‌های ترویج در کشور به‌طور رسمی از سال ۱۳۲۷ با تشکیل اداره کل ترویج در وزارت کشاورزی و هم‌زمان با استفاده از کمک‌های اصل چهار برای توسعه این رشته از فعالیت‌ها آغاز شد. ابروانی (۱۳۷۱) پنج مقطع زمانی را برای تشکیلات و فعالیت‌های ترویجی کشاورزی بین سال‌های ۱۳۲۷ تا ۱۳۷۰ مشخص کرده است. به گفته وی اداره ترویج کشاورزی که در سال ۱۳۲۷ شکل گرفت در بدو امر عملاً وظایف اداره کل زراعت سابق را انجام می‌داد و کار ترویج به معنای دقیق کلمه در این اداره دنبال نمی‌شد. در سال ۱۳۳۲ تشکیلات جدیدی برای ترویج به تصویب وزارت کشاورزی وقت رسید که طی آن این اداره از دوایر چهارگانه امور مالی، اطلاعات، تنظیم برنامه‌ها و هماهنگی‌ها، و تعلیمات و نظارت برخوردار شد. در سال ۱۳۳۷ تشکیلات سازمان ترویج کشاورزی دچار تغییراتی اساسی شد و در سال ۱۳۴۰ با تجدیدنظر در ساختار این سازمان، گسترش بیشتری را به خود دید. در این مقطع فعالیت‌های دیگری همچون ترویج خانه‌داری در روستاها در شرح وظایف سازمان ترویج کشاورزی نیز دیده شد. در سال ۱۳۴۳ اداره کل جدیدی به نام اداره کل سپاه ترویج و آبادانی به تشکیلات سازمان ترویج افزوده شد که تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به فعالیت خود ادامه داد. در سال ۱۳۴۶ ساختار سازمان ترویج بنابه پیشنهاد وزارت کشاورزی از طرف سازمان امور اداری و استخدامی کشور مورد تجدید نظر قرار گرفت و طی آن اداره کل ترویج خانه‌داری از این سازمان منتزع و به وزارت آبادانی و مسکن منتقل شد. در سال ۱۳۵۲ طرح‌های افزایش تولید به سازمان ترویج واگذار شد که همراه با پیامدهای ناخواسته و منفی بود. از اوایل انقلاب اسلامی فعالیت‌های ترویجی مورد بازنگری مجدد قرار گرفت.

در سال ۱۳۵۸ مدیریت کل ترویج زیر نظر معاونت زراعت قرار گرفت. اما در سال ۱۳۶۸ از این معاونت منتزع و به حوزه معاونت تازه‌تأسیس وزیر در امر آموزش و ترویج کشاورزی منتقل شد. این تغییر آخرین تغییر نبود و پس از چهار سال و در سال ۱۳۷۲ با الحاق به سازمان تحقیقات و

تصاویری از زمان ساخت ساختمان فعلی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در سال ۱۳۵۳ (این ساختمان در اصل برای استقرار مرکز اسناد و مدارک علمی کشاورزی ساخته شد که بعدها تبدیل به مقر اصلی سازمان شد)

آموزش، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج (تات) تشکیل شد.

از سوی دیگر پس از انقلاب اسلامی، جهاد سازندگی که نهادی تازه تأسیس بود با بردن جوانان پرشور و انقلابی به مزارع روستاییان و کمک به کشاورزان در امر کشاورزی اولین پایه‌های ترویج در این نهاد انقلابی را بنا گذاشت. این فعالیت‌ها که از ۲۷ خرداد ماه ۱۳۵۸ و به شکل پراکنده شروع شده بود، به تدریج نظم یافت و متشکل تر شد و در قالب چند کمیته، از جمله کمیته فرهنگی فعالیت‌های خود را دنبال کرد. اگرچه این کمیته علاوه بر امور مربوط به ترویج کشاورزی - که در آن سال‌ها ابتدایی و خام بود - به سایر امور نیز می‌پرداخت، اما همواره بعد ترویجی کار بر ابعاد دیگر رجحان داشت. این نهاد در سال ۱۳۶۲ تبدیل به وزارتخانه شد و در سال ۱۳۶۸ معاونت امور اجتماعی وزارتخانه مزبور به معاونت ترویج و مشارکت مردمی تغییر نام داد که این امر ناشی از جهت‌گیری‌های کلی معاونت و حرکت تدریجی آن به سمت فعالیت‌های آموزشی، ترویجی و مشارکتی و کاهش فعالیت‌های فرهنگی-اجتماعی بود.

به این ترتیب، معاونت ترویج و مشارکت مردمی در وزارت جهاد سازندگی و معاونت ترویج در مجموعه سازمان تات (که به عنوان یکی از سه معاونت این سازمان قلمداد می‌شد) به طور موازی فعالیت‌های خود را در حوزه ترویج ادامه دادند تا اینکه در سال ۱۳۷۹ بحث ادغام دو وزارتخانه جهاد سازندگی و کشاورزی پیش آمد. با وجود آنکه عملیات اجرایی این ادغام عملاً از سال ۱۳۸۲ شروع شد، اما از همان سال اول یعنی ۱۳۷۹ نیز تأثیرات این ادغام بر ترویج کشاورزی مشهود بود. در طی این سال‌ها ترویج از بدنه سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات (تات) جدا شد و همراه با معاونت نظام‌های بهره‌برداری در وزارت کشاورزی به معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی ملحق و در نتیجه این ادغام سه‌سویه، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری ایجاد شد. از این سال به بعد عملکرد ترویج یک‌کاسه شد و ترویج با مدیریت واحد شروع به کار نمود که نتیجه آن انسجام بیشتر در حوزه خدمات ترویجی بود.

در سال ۱۳۸۶ معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری مجدداً به سازمان آموزش و تحقیقات ملحق شد و سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی (تات) شکل گرفت. البته برخی واحدهای معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری همچون دفاتر «نظام‌های بهره‌برداری» و «توسعه تشکل‌های کشاورزی» پس از کشوقوس‌های متعدد ضمیمه سازمان تعاون روستایی کشور شد.

وظیفه آموزش با اضافه شدن سه دفتر از سازمان آموزش و تحقیقات به معاونت ترویج به این معاونت واگذار شد و نام آن نیز از معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری به معاونت ترویج و آموزش تغییر یافت.

ایراد سخنرانی مقامات سازمان
در جمع کارکنان سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی